

De pers en het geheim van het onderzoek

Eric Torrekens

SEVI-stafmedewerker

Deze dagen wordt er sterk gepleit voor het herstel en zelfs voor de versterking van het geheim van het gerechtelijk onderzoek. In haar regeringsprogramma onderstreepte de regering het belang ervan, en in de jaarlijkse openingsrede van sommige procureurs-generaal werd zelfs met zware straffen gedreigd voor al diegenen die ooit nog het geheim van het gerecht zouden durven ontsluiten. Om een oplossing voor dit probleem te vinden, en ook voor andere pijnpunten in de verhouding tussen pers en gerecht, organiseert de Senaat in december van dit jaar een colloquium. Eén van de denkpijlers die daarbij wordt gevolgd, is het invoeren van een nieuw misdrijf, naar het Engelse model van het *contempt of court*, waardoor het beïnvloeden van een rechtszaak door verslaggeving strafbaar zou worden gesteld. Toegegeven, de overvloedige en oncontroleerbare berichten die recent over bepaalde gerechtelijke onderzoeken zijn verschenen, hebben de verhouding gerecht en pers geen goed gedaan. Maar ligt de oplossing van het probleem wel in het sterker proberen afdwingen van het geheim van het onderzoek? Is zoiets wel realiseerbaar? Kan er niet beter gezocht worden naar een nieuw evenwicht tussen alle betrokkenen van de strafprocedure, waarbij ook de pers een gepaste rol krijgt toebedeeld?

Is het geheim van het onderzoek afdwingbaar?

In België wordt het geheim van het onderzoek gegrond op het beroepsgeheim van magistraten, politieagenten of griffiepersoneel. De vervolging van dit beroepsgeheim botst in de praktijk veelal op onoverkomelijke moeilijkheden. Dit werd reeds in 1950 opgemerkt door procureur-generaal Bekaert en blijft vandaag nog altijd gelden. Voor de medewerkers van het gerecht die ervan beschuldigd worden hun beroepsgeheim te hebben geschonden, volstaat het immers om

met de beschuldigende vinger te wijzen naar de beklaagde, de burgerlijke partij of een advocaat, om zich afdoende te verweren. "*Seul le temps, qui dévoile tout, me permet d'espérer la découverte de données plus précises... !*", verklaarde de hoge magistraat toen nogal dromerig.

De huiszoekingen bij enkele magistraten en journalisten in juni van dit jaar, naar aanleiding van de lekken in het onderzoek naar de moord op André Cools, tonen de reële onmacht van het gerecht op pijnlijke wijze aan. Maar ook uit talloze andere gerechtelijke dossiers blijkt dat de pers vaak beschikt over informatie waarvan de bron onvindbaar is. Terecht merkte journalist Alain Guillaume op dat er talloze mensen in aanmerking komen om als informant op te treden voor de journalisten.

Gelet op de feitelijke onmacht om het ambtelijk geheim af te dwingen, is het dan nog nodig om het geheim van het strafonderzoek zo absoluut te blijven stellen? Kunnen er niet beter nieuwe grenzen getrokken worden die wel afdwingbaar zijn? Trouwens, het geheim van het onderzoek is allang niet meer absoluut. Via omzendingen wordt aan het parket toelating gegeven om informatie uit het onderzoek bekend te maken. Maar is het openbaar ministerie wel zo geschikt om als voorlichter van het onderzoek op te treden? Hebben zij als eisende partij immers geen belang bij een gunstige voorstelling van het onderzoek, met andere woorden dat er ernstige aanwijzingen van schuld zijn?

Gerechtsverslaggeving is nodig ...

Zoals gezegd willen sommigen naar Engels voorbeeld alle concrete verslaggeving over rechtszaken verbieden, zodat beïnvloeding door de pers niet meer mogelijk is en het vermoeden van onschuld gehandhaafd blijft. Deze oplossing heeft in vergelijking met de Belgische situatie als

voordeel dat ze gemakkelijker afdwingbaar is. Maar door deze regeling komen zoveel andere fundamentele waarden in het gedrang, dat een dergelijke aanpak onaanvaardbaar lijkt, zeker in de Belgische context.

De vrijheid van meningsuiting is een basisrecht in onze rechtsstaat. Beperkingen zijn wel mogelijk, maar zoals het Europees Hof voor de Rechten van de Mens bij herhaling heeft gesteld, kunnen zij slechts in uiterst zwaarwichtige en bijzondere omstandigheden worden toegelaten. Een principieel verbod van verslaggeving zou hiermee zeker strijdig zijn. Maar de justitie zelf heeft ook belang bij een kritische verslaggeving. Alleen op die manier kan het beginsel *'justice must not only be done, but also be seen done'*, of de openbaarheid en de controleerbaarheid van de rechtspraak, worden waargemaakt. De talrijke berichten die de laatste jaren in de pers zijn verschenen over falende onderzoeken en haperende procedures, met verjaringen of vrijspraken tot gevolg, hebben aangetoond dat het gerechtelijk apparaat zelf ook nood heeft aan dergelijke informatie. Bovendien mag men niet vergeten dat een rechtsgeschied vaak een draagwijdte heeft die het individuele geval overstijgt. Is het niet evident dat de publieke opinie kan worden ingelicht over de maatschappelijke conflicten die zo gewichtig zijn dat ze aanleiding hebben gegeven tot een rechtszaak of een strafonderzoek? De samenleving moet integendeel betrokken worden bij het oplossen van deze maatschappelijke spanningen, zowel curatief als preventief. Denk bijvoorbeeld aan de moord op dierenarts Van Noppen en de reactie van de consumenten tegen het hormonengebruik in de veeteelt.

Een bijzondere vorm van verslaggeving die meestal parallel gebeurt met lopende strafonderzoeken, is de onderzoeksjournalistiek. Ook deze vorm van berichtgeving, waar de journalist zelf op onderzoek gaat naar onbekende feiten en achtergronden, moet mogelijk blijven in onze democratische samenleving. Uit een recent onderzoek is gebleken dat België de meest vrije pers ter wereld heeft. Aan dit ereteken hoeft helemaal niets te veranderen. De verwijzing naar de Engelse perswetgeving als voorbeeld van een goede regeling voor de verhouding tussen pers en

gerecht is zeker niet overtuigend. Niet alleen past men in Engeland veel meer de juryrechtspraak toe waarvoor inderdaad een betere bescherming nodig is dan voor beroepsrechters. Maar bovendien kent men in Engeland ook de uitwassen van een bepaald soort schandaaljournalistiek, zodat het voorbeeldige karakter van die wetgeving sterk valt te betwijfelen.

... maar er zijn grenzen

Er bestaan twee motieven om de verslaggeving over strafonderzoeken toch te reglementeren. Het ene gaat uit van het belang van het onderzoek, het andere heeft betrekking op de kwetsbare positie van de verdachte. Beide doelstellingen moeten goed van elkaar worden onderscheiden. Een bescherming van de gegevens uit het strafonderzoek kan nodig zijn om het verdere verloop van het onderzoek niet te benadelen en te voorkomen dat de dader zichzelf of de gepleegde feiten zou kunnen verbergen. Dit heeft betrekking op de verhouding tussen het gerecht en de verdachte. Maar moet het strikt afschermen van het strafonderzoek hier wel de regel zijn? Moeten we niet eerder opteren voor een methode waarbij het slachtoffer en de verdachte in de mate van het mogelijke betrokken worden, in plaats van hen systematisch buiten te sluiten?

In de verhouding tussen het gerecht en de buitenwereld, meestal vertegenwoordigd door de pers, komt het erop aan het vermoeden van onschuld van de verdachte te handhaven. De laatste tijd wordt ook voor de slachtoffers een discrete behandeling geëist (slachtoffer en dader zijn trouwens niet steeds gemakkelijk te onderscheiden in de beginfase van een onderzoek). De pers kan niet ontsnappen aan haar verantwoordelijkheid en moet de eventuele schade die zij veroorzaakt heeft zelf herstellen. De wetgever heeft onlangs getracht een einde te maken aan het nodeloos blootstellen van aangehouden personen aan de publieke belangstelling. Journalisten moeten op afstand gehouden worden, en de identiteit van de persoon mag niet bekend gemaakt worden, zo stelt de wet op het politieambt in artikel 35. Er zijn echter geen strafsancities verbonden aan die bepalingen, zodat de Luikse gerechtelijke instanties het blijkbaar niet nodig vonden ze na te leven.

Minder of juist meer openheid?

Het gerecht hult zich vaak in een waas van geheimhouding, en slechts nu en dan wordt er iets gelost dat men kwijt wil. Ondertussen lekken allerlei gegevens naar de pers, die ze zondermeer publiceert. Noch voor de betrokken personen noch voor de publieke opinie is dit een gezonde situatie. Senator Erdman stelde in het parlement voor om de inspraak en de inzage in het dossier voor slachtoffers en verdachten bij het strafonderzoek te verbeteren. Dezelfde gedachte werd ook gevolgd door de Commissie Strafprocesrecht onder leiding van professor Franchimont. Deze wijziging is noodzakelijk aangezien bij een strafprocedure, de zaak volledig wordt voorgestructureerd door politie en parket, en de partijen pas achteraf enige mogelijkheid tot communicatie en debat krijgen. Uiteraard moet in uitzonderlijke gevallen de mogelijkheid blijven bestaan om de inzage in het dossier te weigeren, bijvoorbeeld bij delicate opsporingen naar georganiseerde misdaad. In zo'n geval moet de procureur of de onderzoeksrechter de inzage gedu-

rende een voldoende termijn kunnen opschorten.

Door een grotere openheid voor alle betrokken procespartijen kan een einde worden gemaakt aan misplaatste geheimzinnigdoenerij, die vaak aanleiding geeft tot speculaties en verkeerde geruchten. Een open en neutrale voorlichting door het gerecht aan de pers, zowel vanuit de rechtbank als het parket, is daarbij onontbeerlijk. Maar uiteindelijk kan het vermoeden van onschuld en de noodzakelijke discretie tegenover de slachtoffers enkel bereikt worden als de pers haar volle verantwoordelijkheid opneemt. Wie zich benadeeld acht door een bericht in de pers moet zich hiertegen ten volle kunnen verdedigen, met een rechtzetting of eventueel zelfs een schadevergoeding.

Alleen in zo'n nieuw kader voor de verhouding tussen gerecht, verdachten, slachtoffers en pers, zal het fenomeen van de perslekken kunnen uitsterven, en zal het mogelijk worden om een gerichte discretie voor alle slachtoffers en verdachten die bij het strafonderzoek betrokken zijn, door te voeren.